

3AM181

Teorie kultury. Role kultury v sociálním a ekonomickém životě společnosti. Politická dimenze kultury. Základní linie kulturní politiky v liberálním a etatistickém pojetí.

Mgr. Ondřej Chrást

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Teorie kultury – původ pojmu

Kultura:

Latinsky cultura, „to, co je třeba pěstovat“

Kulturologie:

colere, cultus = „pěstovat“ a z řečtiny: logos = „věda, nauka“

Platon: „péče o duši“ (cultura animi)

Axiologické pojetí kultury / Antropologické pojetí kultury

- **kultura** jako doklad veškerého lidského bytí
 - > včetně bytí samého
- **kultura** jako kategorizační nástroj > civilizace/kultura určitého typu zasazená geograficky i časově
 - někdy je používána jako definující prvek
- **kultura** jako soubor typů různých forem kulturní činnosti

Kultura vs lidé

- **vyvíjí se v čase** přirozeně
- **dědí se** > člověk se do kultury rodí, a postupně ji přijímá > selektivnost kultury
- přijímá vnější a vnitřní vlivy > **modifikuje se**
- **je vědomá** > přímo / nepřímo

Kultura se skládá ze dvou složek >

hmotná > artefakty

> užitné neužitné

> přirozené umělé

nehmotná > zvyky

> tradice

> znalosti

> rámce > náboženství / právo

> umění

Funkce kultury pro společnost

- jedinec se do kultury rodí > vyrůstá jí obklopen > přijímá její charakteristiky za vlastní > stává se členem zevnitř
- prostřednictvím optiky kultury jedinec může nahlížet na svoje okolí a rámcovat je optikou svého „původu“ / kultury

- pokud se jedinec neadaptuje dostatečně přirozeně, má kultura nástroje na jeho usměrnění
 - > pozitivní / negativní
- přirozeným průvodním jevem kultury jsou umělecké produkty
- kultura „archivuje“ veškeré znalosti
 - > na jejich základech staví vlastní rozvoj

- soubor hmotných a nehmotných artefaktů kultury označujeme za **kulturní dědictví**
 - > kultura sama rozhoduje o jeho podobě
 - > selektivnost
- pokud se jedinec do kultury přímo nerodí, ale přechází do ní z kultury jiné, má kultura obdobné nástroje jako v případě jedince narozeného
 - > předpoklad modifikace
 - > nemožnost zbavit se zcela vlastní kultury
 - > **akulturace**

- pokud se jedinec do kultury rodí, nepřináší s sebou žádné vnější vlivy
 - > v prvopočátku
 - > socializuje se „přirozeně“
 - > nikdy nekončící proces
 - > vývoj kultury
 - > instituce
 - > média / školy / atd...
 - > role rodiny

enkulturace

- **Alternativní kultura**
 - > subkultury > kontrakultury
- **Globální kultura**
- **Lokální kultura**
 - > regionální
- **Vysoká / nízká kultura**
- **Masová kultura / elitní kultura / lidová**
- **Firemní kultura**
- **Politická kultura**

Kultura x kultura

- **Multikulturalita**

- > často idealizované soužití kultur
- > oboustranné benefity
- > vznik izolovaných kultur
 - > podryvání systému

- > postupně dochází k převzetí prvků jednotícího typu
 - > ohlazení hran
 - > včetně výchylek k lepšímu
- > globální kultura

- pokud je **asimilace** jen zdánlivá, v dlouhodobém horizontu se jednotlivé kultury začínají vzdalovat
 - > až izolovat
 - > apartheid
- > jednota se v kapitalistickém uspořádání vždy samodestruuje
 - > Marx – Kapitál (1867)
 - > dominance vrstev
 - > přirozená / umělá stratifikace
 - > bod zlomu?
 - > rozpad kultur > „anihilace“???

Podoby kultury / společnosti / identity

- Umělá > **národní**

- > definovaná srze státní

- > znaky / hymnu / (měnu) / hranice / historii / ekonomiku / etc.

- > konstrukce

- Přirozená > **etnická**

- > definovaná fyzickými znaky / historií / přirozeným místem vzniku / náboženstvím

- > vlastní všem

Vysoká / lidová / nízká >>> masová kultura

- Vysoká a lidová socioekonomicky třídí > Bourdieu
 - Nízká definovaná úrovní
 - Masová je produkt společnosti > snaha přizpůsobit se publiku > Dwight MacDonal
-
- Hollywoodské filmy
 - Světové hudební hvězdy
 - Světové značky
 - Trendy, móda apod.

Masová kultura / elitní kultura

➤ vytvářena a následně i konzumována politickými, společenskými, intelektuálními a kulturními elitami.

- Vážná hudba
- Opera
- Art film
- Art hudba
- Divadlo ...

Kulturní univerzálie

- Součásti kultury vyskytující se ve všech společnostech, třebaže ve své kulturně specifické podobě (G. P. Murdock (1945))
- Např. manželství, hra, dělba práce, incestní tabu, etika, směna, umění

Pohled na kulturní hodnoty

- kulturní hodnoty jsou vnímány již od starověku > axiologie
- ve středověku úpadek s výjimkou spojení s náboženstvím
 - > obnova až v osvícenství v představě, že kultura je něco, co vede k zlepšení jedince / společnosti / světa
- Johann Gottfried Herder (1744-1803)
 - > přesvědčení, že pouze zvyky, spravedlnost a rozum vedou k rozvoji světa > racionalismus
 - > kultura jako zdroj

Kultura vs lidé

- > není kultury bez lidí a není lidí bez kultury
 - > lidé udávají směr vývoje
 - > aktivně / pasivně
- > neexistuje „kulturní konkurence“
 - > „absolutní kultura“
- > všechny typy kultur mají podobné / totožné
strukturní prvky

- ačkoli existují i kultury v např zvířecím světě, člověk je dosud většinou nevnímá jako relevantní
 - > rozdíl ve vědění
 - > současný výzkum...
- z hlediska antropologie je kultura nekončícím procesem
 - > přirozený systém vývoje
 - > nepopsaný systém
 - > vnitřní vlivy
 - > vnější vlivy

- kultura se nepředává biologicky
 - > výzkumy toto tvrzení antropologie korigují
 - > DNA
 - > dopady biologických charakteristik
 - > předpoklady

 - > formování probíhá umělým předáváním zpravidla nehmotnou formou

 - > kultura je reprezentována svými vnějšími znaky, nikoli vnitřní podobou

Antropocentrismus

- vlastní veškeré antropologii (do nedávna všem)
 - > etnocentrismus
- > nahlížení na věci optikou lidstva / společnosti / kultury
 - > pozitivní
 - > liberalismus / zvědavost
 - > negativní
 - > vymezování / destrukce / agrese

Kulturní relativismus

- založen na liberalisticko-progresivním pohledu
 - > kulturní struktury jsou obdobné
 - > možné porovnávat
 - > extrahovat / přejímat to lepší
 - > přesto každá kultura unikátní
 - > bez plného začlenění nelze rozumět
 - > vlastní členové?
 - > neukončený proces?
 - > hodnoty?
 - > přínos pro svět?

Socioekonomika vs kultura

➤ Spojující

Kulturní výměna
Posilování role komunit

➤ Rozdělující

Každá civilizace má určitou (různě silnou) tendenci považovat se za nejvyspělejší / nejdokonalejší (alespoň v ohledu na svůj hodnotový systém)

Role kultury v sociálním a ekonomickém životě společnosti

- Ekonomicky silné odvětví
- Kreativní průmysly
- Turismus – satelitní účet
- Živá kultura
- HDP < 1% ?

Role kultury v sociálním a ekonomickém životě společnosti

Státní kulturní politika (aktuální 2015 -2020)

- vládní dokument
- teoretický dokument
- přijímán rozporuplně
- neplní se
- příliš ambiciózní cíle

Principy státní kulturní politiky v ČR

- Kultura je sektorem, který může v příštích letech sehrát zásadní roli v rozvoji české společnosti a o který lze do značné míry opřít ekonomicky, environmentální i sociální rozvoj státu.
- České země mohou díky geografické poloze i tradici pozitivně využít kontaktu evropských i globálních kulturních vlivů.
- Prostor pro kulturní tvorbu a využití kulturních hodnot vytvořených v minulosti musí zůstat otevřeny a přístupny
- Úkolem státu, krajů a obcí a jejich institucí není pouze podporovat kulturu jako takovou, ale propojit ji s jinými oblastmi společnosti, zejména zpřístupnit její hodnoty – kulturní dědictví stejně jako svobodu a kreativitu vlastní kulturní tvorbě – k využití v ostatních oblastech lidských aktivit.
- Na těchto principech lze stavět základy budoucí konkurenceschopnosti země

(Státní kulturní politika na léta 2015 - 2020 (s výhledem do roku 2025))

Cíle státní kulturní politiky

- Ekonomická a společenská dimenze
- Občanská dimenze – rozvoj osobnosti
- Role států, krajů a obcí při podpoře zachování a tvorby kulturních hodnot
- Role státu při tvorbě pravidel

(Státní kulturní politika na léta 2015 - 2020 (s výhledem do roku 2025))

Další dokumenty, strategie státu

- Strategie udržitelného rozvoje
 - Strategie hospodářského růstu České republiky
 - Strategie regionálního rozvoje České republiky
 - Koncepce rozvoje knihoven v České republice
 - Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu
- A mnohé další na úrovni státu, regionů, měst

Mezinárodní dokumenty ke kultuře a její ochraně

- **Úmluva UNESCO**

Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví spojující princip ochrany kulturního dědictví s ochranou přírody.

-> Seznam světového dědictví

- **Haagská úmluva na ochranu kulturního dědictví při ozbrojeném konfliktu**

Dokumenty mezinárodního a evropského práva vztahující se ke kultuře

- Evropská úmluva o krajině (č. 13/2005 Sbírky mezinárodních smluv)
- Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy (č. 99/2000 Sbírky mezinárodních smluv)
- Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy (č. 73/2000 Sbírky mezinárodních smluv).

Politická dimenze kultury.

Kulturní diplomacie:

Milton C. Cummings definuje kulturní diplomacii jako „výměnu myšlenek, informací, hodnot, systémů, tradic, víry a dalších aspektů kultury či identity, s úmyslem podpořit vzájemné porozumění“.

Tradice – politicky vděčný pojem

Politická dimenze kultury – legislativa v oblasti kultury

Zákony a předpisy:

- Umění, knižní kultura a knihovny
- Ochrana movitého kulturního dědictví, muzea a galerie
- Hromadné sdělovací prostředky a audiovize
- Ochrana práv duševního vlastnictví
- Financování kultury, církve
- Věci všeobecné a organizačně správní Další související právní předpisy a usnesení vlády

STATISTIKA KULTURY V ČR

- Národní informační a poradenské středisko pro kulturu / státní příspěvková organizace (NIPOS)
- <https://statistikakultury.cz>
- Národní památkový ústav (NPU)

Statistika kultury – co se sleduje?

- Památkové objekty zpřístupněné za vstupné
- Muzea, galerie a památníky
- Veřejné knihovny
- Divadla
- Hudební tělesa
- Kulturně vzdělávací a zájmová činnost
- Festivaly (divadelní, filmové, hudební, literární a taneční)
- Výstavní činnost v oblasti profesionálního výtvarného umění a architektury
- Vydavatelé
- Neperiodické publikace a Periodický tisk

Kulturní infrastruktura

- **Oficiální**

- kulturní domy
- kulturní centra
- místní knihovny
- místní či regionální muzea
- kina
- divadla

Aktéři místní a regionální kultury

- Města
- Kraje
- Stát
- Spolky (NGO)
- muzea
- regionální tisk a periodika
- regionálně významní tvůrci

Etatismus vs. liberalismus

➤ Etatismus - výhody vs. nevýhody

➤ Liberalismus - výhody vs. nevýhody

Etatistické pojetí státu – v oblasti kultury

- **Etatismus** (z franc. l'état, stát)
 - Výrazná role státu při tvorbě kulturní politiky
 - Nižší role neziskového sektoru
 - Větší část financování kultury jde z oblasti státu
 - Např. Česká republika, Francie...

Liberalistické pojetí státu – v oblasti

Kulturní liberalismus – (z lat. liber = svobodný, volný, nespoutaný)

- Kulturní politika je v rukou jednotlivců, či soukromých organizací
- Stát zásadním způsobem neovlivňuje kulturní politiku
- Stát organizuje jen malou část kulturní produkce
- Stát financuje výrazně méně než soukromé zdroje
- Např. Anglie – (National heritage trust, English heritage)

Etatismus vs. Liberalismus na příkladu Památkové péče

- Památková péče v ČR, Francii apod.
- Centrální organizace – Národní památkový ústav
- Centrální financování
- Krizové programy pro památky
- Malé zapojení soukromých vlastníků

Etatismus vs. Liberalismus na příkladu Památkové péče

- Památková péče ve Velké Británii
- Národní trust – malé lokální trusty (NGO)
 - Většina v soukromých rukou
- National Heritage Trust (země, pobřeží, zahrady)
- English Heritage (domy, zámky, hrady)
- Heritage Houses (menší vily, domy)

Zdroje

Assmann, J. (2001). *Kultura a paměť*. Praha

Hofstede, G. (1999). *Kultury a organizace*. Praha

Petráň, J. (1995). *Dějiny hmotné kultury I./II.* Praha 1995

Salzmann, Z. (1997). *Jazyk, kultura a společnost. Úvod do lingvistické antropologie*. Praha

Soukup, V. (2000): Přehled antropologických teorií kultury. Praha: Portál

Arts lexikon: dostupné z <http://www.artslexikon.cz>

Edwards, T. (2010). Kulturální teorie. Klasické a současné přístupy. *Praha: Portál*.

Sociologická encyklopedie Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. – dostupné z

https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hlavní_strana

Edwards, T. (2010). Kulturální teorie. Klasické a současné přístupy. *Praha: Portál*.

Patočka, J., & Heřmanová, E. (2008). *Lokální a regionální kultura v České Republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*. Aspi.

Státní kulturní politika na léta 2015 - 2020 (s výhledem do roku 2025) – dostupné z

<https://www.mkcr.cz/statni-kulturni-politika-69.html>

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

